

به نام خدا

حکمت رنج و بلا در زندگی بشر

تالیف:

محمدرضا سعیدیان

انتشارات ارسطو
(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۸

سرشناسه: سعیدیان، محمدرضا، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور: حکمت رنج و بلا در زندگی بشر / تألیف محمدرضا سعیدیان.
مشخصات نشر: مشهد: ارسطو، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۱۱۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۳۴۷-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۹۷ - ۱۰۶.
موضوع: رنج -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
Suffering -- Religious aspects -- Islam : موضوع
موضوع: رنج -- جنبه‌های قرآنی
Suffering -- Qur'anic teaching : موضوع
موضوع: بلاها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
Disasters -- Religious aspects -- Islam : موضوع
موضوع: بلاها -- جنبه‌های قرآنی
Disasters -- Qur'anic teaching : موضوع
موضوع: رنج -- جنبه‌های روان‌شناسی
Suffering -- Psychological aspects : موضوع
رده بندی کنگره: BP۲۳۲/۶۵
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۵
شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۷۴۲۹۳

نام کتاب: حکمت رنج و بلا در زندگی بشر
مؤلف: محمدرضا سعیدیان
ناشر: ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸
چاپ: مدیران
قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۳۴۷-۵
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

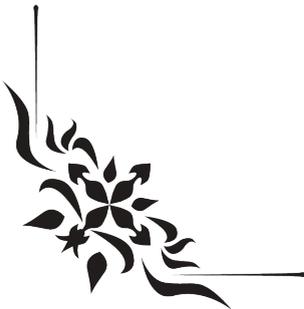
برای مطالعه

همکاران فرهنگی و دانشگاهی

مشاوران و مربیان تربیتی

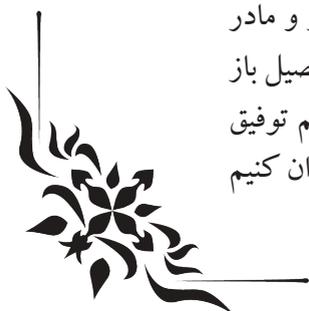
خانواده های محترم

دانشجویان و دانش آموزان عزیز

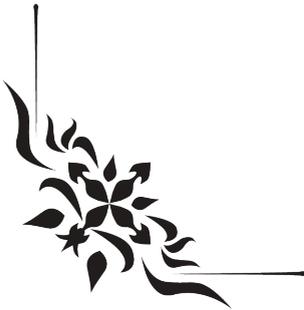
پدر عزیزم، به شما افتخار می‌کنم که ما را تشویق به تحصیل علم نمودید، علی‌رغم زندگی عشایری و کمبود امکانات زندگی ما با تحمل رنج و مشقت‌های زندگی ما را بزرگ کردید. عملاً به ما یاد دادید که توکل به خدا، امید و کوشش را سرلوحه زندگی خود قرار دهیم، اگر نبود آن همه حمایت‌ها و تشویق‌های شما پدر و مادر دلسوز و مهربانمان ما از ادامه تحصیل باز می‌ماندیم، از خداوند متعال می‌خواهم توفیق دهد که ذره‌ای از زحمات شما را جبران کنیم. صمیمانه از شما تشکر می‌کنم.

تقدیم به :

شهیدان راه حق و حقیقت و دایی عزیزم ، شهید فرحان
علیرضایی، جانباز هفتاد درصد جنگ تحمیلی، که
همچون کوهی استوار و در برابر رنج ها و آزمون های
سخت زندگی، همانند دریایی آرام بودند. همچنین والدین
عزیزم که دعا گوی اینجانب بودند و همسر مهربانم، که
همواره حامی و مشوق من بودند.

فهرست مطالب

عناوین	شماره صفحه
مقدمه	۱۱
فصل اول : مبانی نظری	۱۵
پیشینه‌ی درد و رنج بشر	۱۷
حکمت آزمونهای الهی در قرآن	۱۸
حکمت و راز آزمون	۱۹
رنج و بلا و فواید آن	۲۰
درد انسان از منظر امام علی (ع)	۲۱
استقامت و پایداری آزادگان دفاع مقدس	۲۱
انواع رنجها و مشکلات انسان	۲۳
تحمل مشکلات و رسیدن به سعادت و کمال	۲۴
بلاء و تکامل انسان	۲۴
احادیثی درباره بلاء و آزمایش الهی	۲۶
نقش دین در رنج زدایی و کاهش آلام بشری	۲۷
بینش توحیدی	۲۸
بینش عرفانی	۲۹
معنویت و عبودیت	۳۰
اقسام بلا و مصیبت از نگاه آیت الله العظمی مظاهری	۳۴
مصائب اکتسابی	۳۴

۳۴	مصائب اکتسابی پاداش ندارد
۳۵	فقر و ناامنی، زائیده گناه
۳۶	مصائب خدادادی
۳۶	صبر در مصائب خدادادی، مانع سقوط انسان
۳۷	مصائب خدادادی، مصلحت تامّه ملزمه
۳۸	مقدّرات عالم، منظم و حکیمانه است
۳۹	مصائب تحمیلی از سوی جامعه
۴۱	تجلی بارز صبر و شکیبایی در کربلا
۴۲	راز صبر و استقامت حضرت زینب (س) در کربلا
۴۲	در دل سختی، خوشبختی
۴۳	ره آورد ابتلاء و آزمایش
۴۵	کوشش برای خوشبختی
۴۶	امام خمینی ره، کوه صبر و صلابت
۴۷	خبر تصرف خرمشهر
۴۸	امام سجاد (ع) و دعا برای رفع بلاء و موفقیت در انحرافات
۴۹	حکمت رنج و بلاء از منظر امام صادق (ع)
۵۰	لقمان حکیم و توصیه به صبر و استقامت
۵۲	صبر نبی ایوب (ع) در برابر بلاءها و رنجهای فراوان
۵۴	صابران و قران حکیم
۵۵	ظاهر تلخ و باطن شیرین سختی ها
۵۶	صلح و آرامش در سایه ایمان
۵۷	چرخ و گردش روزگار، خالص کننده‌ی مومنان
۵۸	ثروت و فرزندان، دو وسیله آزمایش

هشدارهای بیدارکننده، نمونه‌ای از رحمت الهی	۵۸
شب‌های قدر و راه‌های درمان رنج‌های روانی	۵۹
امیدواری کلید فتوحات شب قدر	۶۰
توسل به اهل بیت پیامبر ص، واسطه فیض و رحمت خداوند	۶۰
ایجاد فضای معنوی و تولدی دوباره	۶۱
دنیا مزرعه‌ی آخرت	۶۲
داستان توکل	۶۲
آزمایش، ناشی از حکمت الهی	۶۴
حضرت ایوب (علیه السلام)	۶۵
افراد صبور و شاکر	۶۶
شب عاشورا، آخرین آزمایش عاشورائیان	۶۷
آزمایش حر، توبه و بازگشت	۶۸
دریای مهربانی، صبر، استقامت و اخلاص	۶۹
فصل دوم: منظر روانشناسی	۷۳
روان‌شناسی و مذهب	۷۵
رنج‌ها و دردهای دکتر ویکتور فرانکل	۷۶
معنا درمانی و درمانگران	۷۷
خدا و مسئله درد و رنج	۷۹
رنج و گنج	۸۱
مفهوم رنج در تاریخ اندیشه	۸۲
نقش تربیتی رنج	۸۵
۱ رویکرد انفعالی	۸۶
۲ رویکرد تدافعی	۸۸

۳. رویکرد تکاملی	۸۹
توصیه‌هایی برای شاد زیستن از دیدگاه اسلام	۹۱
۱- با یاد و توکل خدا به زندگی نشاط بدهید	۹۲
۲- توسل به اولیای خدا و پایبندی به ارزشهای دینی	۹۳
۳- بارضایت و امید تصویری زیبا از آینده داشته باشید	۹۳
۴- با زندگی هدفمند، خوشبختی خود را باور کنید	۹۴
۵- برنامه‌ریزی و نظم در زندگی بدون تشریفات زائد	۹۵
۶- داشتن صداقت و راستی	۹۵
۷- پرهیز از بیکاری	۹۶
۸- داوری مثبت و توجه به سیره‌ی بزرگان	۹۶
فهرست منابع	۹۷
منابع فارسی	۹۷
پایان نامه	۱۰۴
سایت	۱۰۴
منابع خارجی	۱۰۵

مقدمه

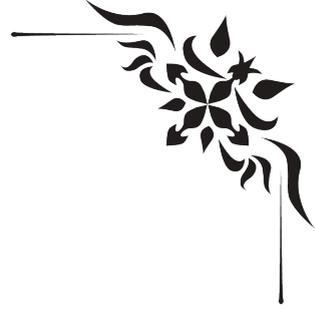
یکی از ویژگی‌های بازار دنیا این است که دنیا دار ابتلا و امتحان است. وقتی سخن از ابتلا به میان می‌آید اغلب گمان می‌شود که دلالت آن تنها بر شداید و نا ملایمات است. امام خمینی معتقد است که بلا و آزمون و امتحان و اختبار که واژه‌های هم معنا هستند، در نیک بد استعمال می‌شوند (امام خمینی ۱۳۸۳: ۲۳۶). خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «انما اموالکم و اولادکم فتنه». (تغابن: ۱۵). همانا مال و فرزندان برای شما آزمایش و امتحان هستند، در آیه‌ی دیگر می‌فرماید: «و نبلوکم بالشر و الخیر فتنه و الینا ترجعون». (الانبیاء ۳۵). همه موارد نیک و بد و خیر و شر ابتلاء معرفی شده اند. بنابر این رنج‌ها و سختی‌ها حوزه‌ی وسیعی دارند، امام جعفر صادق (ع) می‌فرماید: «هیچ کف بستن و کف گشودنی (داد و ستدی) نیست جز آنکه برای خدا در آن خواست و حکم و آزمایش است». (کلینی ۱۴۰۰ ج ۱: ۲۷۸). ممکن است این سؤال به ذهن متبادر شود که آیا فقط در شرایط خاصی بشر امتحان می‌شود؟ چرا که اگر بپذیریم فقط در شرایط خاص مورد آزمون و امتحان هستیم در حقیقت پذیرفته ایم که در باقی شرایط آزاد و خارج از کنترل رها شده ایم. باور داشتن به اینکه انسان در معرض آزمونی دائمی است و لذا مبتلا می‌باشد پیش از هر چیز دال بر این است که حیات او عبث و بیهوده نیست و همه چیز معنا دار و غایب نیست. حضرت امام ره دنیا را دار امتحان معرفی کرده و سپس سخن از امتیاز یافتن سعید و شقی و مطیع و عاصی از یگدیگر به میان می‌آورد. (امام خمینی ۱۳۸۳: ۲۴۵). ایشان در همین جا به کارکرد تعیین کننده و

مهمی از امتحان و ابتلاء اشاره نمود ه است و آن این است که امتحان، امتیاز دهنده‌ی افراد بر طبق قابلیت است که دارند. در سوره‌ی مبارکه هود آمده است: «و هو الذی خلق السموات و الارض فی سته ایام و کان عرشه علی الماء لیبلوکم ایکم احسن عملا...» (هود: ۷): او کسی است که آسمان‌ها. زمین را در شش روز آفرید و عرش او بر آب قرار داشت (به خاطر این آفرید) تا شما را بیازماید که کدام عملتان بهتر است. در تفسیر این آیه آمده است که انسان هدف مهم آفرینش جهان هستی است. انسانی که باید در مسیر تعلیم و تربیت قرار گیرد و راه تکامل را پوید و هر لحظه قرب او به خدا بیش تر شود. خداوند این آفرینش با عظمت را به این خاطر قرار داد که شما را بیازماید تا کدامین بهتر عمل می کنید (مکارم ۱۳۸۶ ج ۴: ۹۴).

بر اساس تفسیر حاضر انسان در دستگاه آفرینش محوریت دارد، او خلق شده است تا برای خداوند تربیت شود و به او تقرب یابد و بدین منظور است که مبتلا می شود. (علیزاده، ملکی مرشت، ۱۳۹۰). بشر با خوشیها و ناخوشیها و لذتها و تلخیها، هیجانهای مثبت و منفی از طرفی هم وجود کلی از حوادث پیش بینی شده و نشده و رنج‌ها و دردهای ناشی از جنگها، زلزله، سیل، طوفان‌ها و بیماریها و ... که این بحرانها از هبوط حضرت آدم ع شروع شده و همچنان هست و خواهد بود. هدف از تالیف این موضوع آگاهی بخشی بیشتر راجع حکمت و راز سختیها و رنج‌ها در زندگی بشر است، امید است با پذیرش این واقعیت مسلم که تکامل انسان و رشد و بالندگی بشر میسر نمی شود مگر اینکه این مشکلات را به فرصت تبدیل کند و بجای فرار از سختی‌ها به جنگ و استقبال آنها رفت و این شرایط را برای خود آزمون و آزمایش جهت رشد و تعالی روح و روان خود دانست، شاید این سؤال در ذهن پیش آید که دانستن حکمت و راز رنج‌ها و بلاها چه سودی دارد؟ آیا باید دست روی دست گذاشت و بی تفاوت بود؟ یا اینکه با آگاهی و قبول واقعیات و علم به اینکه زندگی بدون این بحرانها دیگر معنا ندارد و خوشی و شادمانی و شیرینی چشیده نمی شود و زندگی بی رونق و تلختر می شود و تفاوت‌ها و رشد و تعالی جای خود را به رکود و پس رفت و انحطاط خواهد داد. و دیگر اینکه آیا هنگام مواجه شدن با مصائب و سختی‌ها آدمی لب به شکوه و جزع و فزع و ناله سر دهد که خدا چرا چنین و چرا من؟! اما باید دانست که این شرایط به ظاهر تلخ چه بسا خیر و نعمتی پر برکت در آن نهفته باشد، مثال آن در قرآن کریم قصه‌ی زندگی حضرت یوسف (ع) که ابتداء رفتار بد برادران با وی، دوری از خانواده در سن صغیر، افتادن در چاه

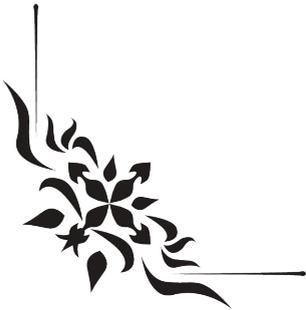
در بیابان، رفتن به جمع بردگان و حضور در کاخ فرعونیان و وو اما آیا این آزمون بزرگی نبود برای رشد و تعالی و عزت و به پیامبری رسیدن ایشان؟!! بله همینطور هم بود، خداوند در واقع حضرت یوسف ع را مورد آزمایش قرار داد و البته همواره در اوج سختی‌ها لطف و قدرت و حکمت خودش را به حضرت نشان داد که امید را در دلش زنده کند. موارد این چنینی در تاریخ بشر فراوان است، قصه حضرت ابراهیم خلیل الله ع افتادن در آتش، ذبح اسماعیل ع و و..... قصه کشتی نوح ع حضرت یونس ع در شکم ماهی البته آزمون و امتحان همه‌ی پیامبران که افراد برگزیده‌ی خداوند بودند، واقعا هر کدام به نوبه‌ی خود سنگین و طاقت فرسا بوده است، ناگفته نماند همه مشکلات آزمون و امتحان نیستند، بلکه غفلت و عدم دور اندیشی و باعث آن خود ما هستیم، همچنین این سؤال به ذهن متبادر می‌شود که آیا خداوند هم تنبه و عقاب می‌کند؟ بله غرق شدن فرعونیان در دریا و قوم نوح ع که بر اثر تن ندادن به توحید و خدا پرستی به چه بلای بزرگی مبتلاء شدند، قوم لوط (ع) که بر اثر گناه و غفلت و شهوت پرستی نابود شدن که قرآن به آن اشاره دارد. لذا با این همه توصیف آیا می‌شود جلوی بعضی از سختی‌ها و بلاها را گرفت؟ چگونه؟ جواب این سؤال مثبت است، استناد می‌کنیم به خود خداوند در قرآن کریم آیه آورده شده که می‌فرماید، بروید و در زمین سیر و سفر کنید که عاقبت طاغوتیان و مستکبرین و دروغ‌گویان چگونه بوده و از سر گذشت آنها عبرت بگیرید، که ما هم دچار سرنوشت آنها نشویم و در ادامه می‌توان این سؤال را مطرح نمود که آیا، نسخه‌ای وجود دارد که مشکلات بشر کاهش پیدا کند؟ بله جواب مثبت است!! استناد به قرآن کریم باهم خوب بودن خوب بندگی کردن که می‌فرماید «وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا» (و از قرآن، آنچه شفا و رحمت است برای مؤمنان، نازل می‌کنیم؛ و ستمگران را جز خسران نمی‌افزاید. (سوره اسراء، آیه ۸۲). دکتر اکبری در کتاب بیماری‌های اخلاقی و درمان‌های قرآنی، ص ۲۱، «قَدْ جَاءَ تَكْمُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَ شِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ» (یونس ۵۷). قرآن، موعظه‌ای آسمانی است برای شفای دردهای درونیتان، قرآن هم الفاظش شفا بخش است و هم قوانین و محتوایش قرآن، نسخه منحصر به فردی است که می‌تواند داروی شفا بخش امراض گوناگون روحی باشد. امام علی (ع) می‌فرماید: «فَأَسْتَشْفُوهُ مِّنْ أَدْوَاتِكُمْ وَ اسْتَعِينُوا بِهِ عَلَي لَأَوَاتِكُمْ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِّنْ أَكْبَرِ الدَّاءِ وَ هُوَ الْكُفْرُ وَ النِّفَاقُ وَ الْغِي وَ الضَّلَالُ». (نهج البلاغه / خطبه ۱۷۶).

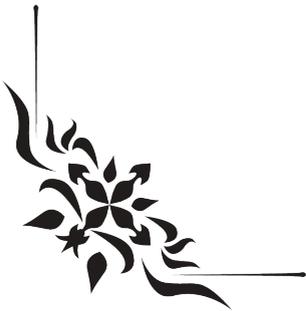
برای درمان بیماری خود، از قرآن شفا بطلبید و برای پیروزی بر شداید و مشکلات، از آن یاری بجوئید، چرا که در قرآن شفای سخت ترین بیماری‌ها یعنی کفر، نفاق، جهل و ضلالت است، همچنین می‌فرماید: «و استشفوا بنوره فإنه شفاء الصدور» (نهج البلاغه / خطبه ۱۰۹). از نور آن شفا بجوئید که شفا بخش سینه هاست. و نیز می‌فرماید: «و علیکم بكتاب الله فإنه الحبل المتين و النور المبين و الشفاء النافع» (نهج البلاغه خطبه ۱۵۶). بر شما باد، عمل کردن به قرآن، که ریسمان محکم الهی، و نور آشکار و درمانی سودمند است. و در فرازی دیگر می‌فرماید: «ألا إن فيه علم ما یأتی و الحدیث عن الماضي و دواء دائکم و نظم ما بینکم» (نهج البلاغه خطبه ۱۵۸). بدانید که در قرآن علم آینده و حدیث روزگاران گذشته است، شفا دهنده دردهای شما، و سا مان دهنده امور فردی و اجتماعی شما است. (اکبری، ص ۲۱).

فصل اول

مبانی نظری

پیشینه‌ی درد و رنج بشر

سختی‌ها، رنج‌ها و مرارت‌ها با انسان زاییده شده و جزو لاینفک زندگی اوست از ابتدا با آدمی بوده و تا انتها رهایش نخواهد ساخت و رمز رهایی یکی بیش نیست و آن توحید است. خداوند خطاب به حضرت آدم علیه السلام فرمود: «وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ» با این وجود حضرت آدم (ع) و همسرشان از آن درخت خوردند، و عورتشان برایشان نمودار شد، پس بر آن شدند، که از برگ‌های درختان در بهشت عورت خود بپوشانند، و آدم (ع)، ارشاد و راهنمایی پروردگارش را نافرمانی کرد و گرفتار شد. و این در حالی است که خداوند در سوره‌ی طه می‌فرماید با آدم عهد و پیمانی را بسته بودیم و او آن را فراموش کرد و بازگشت این دو امر، یعنی فراموش کردن میثاق، و شقاوت در زندگی دنیا، به یک امر است، و شقاوت دنیوی از فروغ فراموشی میثاق است. همراهی و قرین شدن شیطان با انسان بر روی زمین یعنی مواجه شدن انسان با کشاکشها و تضادها و وسوسه‌ها و انتخاب از میان آنان و این یعنی پرورش، پرورشی که توأمان با سختی‌ها و مشکلات است از همین جا می‌توان حدس زد که شجره نامبرده درختی بوده که نزدیکی بدان مستلزم تعب و بدبختی در زندگی دنیا بوده، و آن شقاء این است که انسان در دنیا پروردگار خود را فراموش کند، و از مقام او غفلت بورزد، و گویا آدم نمی‌خواست میانه آن درخت، و میثاقی که از او گرفته بودند، جمع کند، هم آن را داشته باشد و هم این را، ولی نتوانست، و نتیجه‌اش فراموشی آن میثاق و وقوع در تعب زندگی دنیا شد، و در آخر، این خسارت را با توبه خود جبران نمود (ترجمه المیزان، ج ۱، ص: ۲۰۱).

حکمت آزمونهای الهی در قرآن

آیت الله ناصر مکارم شیرازی در تفسیر نمونه ذیل آیات ۱۵۵ سوره مبارکه « بقره » « وَكُنُوبَكُمْ بَشِيَءٌ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابْتَهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ » به یقین همه شما را با اموری همچون ترس، گرسنگی و کاهش در مالها و جانها و میوهها آزمایش می کنیم و بشارت ده به صابران کسانی که هر گاه مصیبتی به ایشان می رسد، می گویند: ما از آن خداییم و به سوی او بازمی گردیم. (بقره / ۱۵۵ و ۱۵۶) توضیح این که: در قرآن متجاوز از بیست مورد امتحان به خدا نسبت داده شده است. این یک قانون کلی و سنت دائمی پروردگار است که برای شکوفا کردن استعدادهای نهفته (از قوه به فعل رساندن آنها) و در نتیجه، پرورش دادن بندگان، آنان را می آزماید. یعنی همان گونه که فولاد را برای استحکام بیشتر در کوره می گذازند تا به اصطلاح آبدیده شود، آدمی را نیز در کوره حوادث سخت پرورش می دهد تا مقاوم گردد. در واقع امتحان خدا به کار باغبانی پرتجربه شبیه است که دانه های مستعد را در سرزمین های آماده می پاشد، این دانه ها با استفاده از مواهب طبیعی شروع به نمو و رشد می کنند، تدریجاً با مشکلات می جنگند و با حوادث پیکار می نمایند در برابر طوفان های سخت، سرمای کشنده و گرمای سوزان ایستادگی به خرج می دهند تا شاخه گلی زیبا یا درختی تنومند و پر ثمر بار آید که بتواند به زندگی و حیات خود در برابر حوادث سخت ادامه دهد. سربازان را برای این که از نظر جنگی نیرومند و قوی شوند به مانورها و جنگ های مصنوعی می برند و در برابر انواع مشکلات: تشنگی، گرسنگی، گرما، سرما، حوادث دشوار و موانع سخت قرار می دهند تا ورزیده و آبدیده شوند و این است رمز آزمایش های الهی. قرآن مجید به این حقیقت در جای دیگر تصریح کرده می فرماید: « وَ لِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَ لِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ »: « برای این است که خداوند آنچه را در سینه پنهان دارید بیازماید و آنچه را در دل های شما است کاملاً خالص گرداند و او به همه اسرار درون شما آگاه است. (مکارم شیرازی).»

حکمت و راز آزمون

مجتبی بیگلری - عضو هیات علمی دانشگاه رازی، ایشان با مطرح نمودن این موضوع در مقاله‌ای تحت عنوان حکمت و راز آزمون و آزمایش‌های الهی بر بشر با استفاده از منابع متقن و معتبر به بررسی آن پرداخته و جا دارد، که جهت تبیین بهتر و بیشتر مطرح نمود، ابتلاء و امتحان انسان یک سنت لایتغیر، ثابت و استثناء ناپذیر الهی است و خداوند همه‌ی انسانها را در همه‌ی زمانها می‌آزماید. از این رو اولیای الهی نه تنها از این قانون مستثنی نیستند، بلکه آزمونشان سخت‌تر است زیرا خداوند کسانی را که به او نزدیک اند و او به آنان محبت می‌ورزد، سخت‌تر امتحان می‌کند (مجلسی، ۷۸/ ۱۹۴). ابتلاء از لحاظ لغوی هم ریشه‌ی بلی بلی و بلاء است و در اصل به معنی کهنگی و فرسودگی است. به آزمایش کردن، بلاء می‌گویند زیرا هر چیزی در اثر آزمایش‌های متعدد کهنه و فرسوده می‌شود، به غم و اندوه هم بلاء می‌گویند چرا که جسم و روح انسان را فرسوده می‌کند (راغب اصفهانی، ص ۶۲، طریحی، ۱/ ۶۰). امتحان خداوند برای آن است که صلاحیت باطنی انسان از نظر استحقاق ثواب و عقاب به منصفه ظهور برسد، چنانکه امام علی ع فرمود «خداوند پرده از حقایق آفرینش بر می‌دارد، نه اینکه آنچه را از اسرار مخفی و اندیشه‌های درونی که پنهان نموده اند، نمی‌داند بلکه آنها را می‌آزماید که کدام یک نیکو کارترند تا پاداش و کیفر در برابر عمل قرار گیرد». (ابن ابی الحدید، ۹/ ۸۴). در قرآن کریم از ابتلاء با تعابیر مختلفی چون «بلاء»، «فتنه»، «تمحیص»، «تمییز»، و «امتحان»، یاد شده است. (طباطبایی ره ۴/ ۴۵-۵۷) می‌گویند: «یکی از حقوق موجودات بر ذات الهی این است که آنها را به کمال تکوینی و تشریحی که برای آنها پیش‌بینی شده است هدایت نماید و می‌دانیم که شوون تشریحی در تکوینات دخالت نمود و تحت احاطه و تاثیر قضا و قدر قرار می‌گیرد و می‌دانیم که نوع انسان از نظر تکون دارای یک نحو وجودی است که ناچار از انجام دادن یک سلسله امور اختیاری است و آن امور اختیاری منبعث از رشته‌ای عقاید نظری و عملی است، پس ناچار لازم است که یک دسته از قوانین چه حق و چه باطل بر شوون زندگی بشر حاکم باشد. در اینجا است که می‌بینیم ذات مقدس الهی از طرفی یک دسته اوامر و نواهی را برای انسان تشریح فرموده تا اینکه انسان با توجه به آنها و هم چنین با روبرو شدن با حوادث و وقایعی که در زندگی فردی و اجتماعی او پیش

می آید، قوا و استعدادهای نهفته خود را ظاهر نموده فراه سعادت و یا شقاوت را پیماید و به این ترتیب بدیهی است که می توان بر این حوادث و بر این اوامر و نواهی نام «امتحان» و «بلاء» و نظائر آراء اطلاق کرد».

رنج و بلا و فواید آن

آیا فقط انسان صاحب درد است یا موجودات دیگر غیر از انسان هم صاحب درد است. شهید مطهری ره در کتاب انسان کامل می فرمایند که فرق انسان و غیر انسان در این است، که انسان صاحب درد است، ولی غیر انسان که صاحب عقل نیست، لذا صاحب درد هم نیست. ایشان ابتداء راجع درد بحث می نمایند که آیا درد چیز بدی است؟ و باید از درد و رنج فرار کرد؟ و اگر درد معیار انسانیت و ارزش ارزشها «درد داشتن» باشد. پس مگر درد چیز خوبی است؟ سپس برای بیان و تبیین بهتر درد و رنج مثالی آورده اند که باید فرق بگذاریم میان «درد» و «منشاء درد» مثلا دریک بیماری آنچه بد است وجود میکروب یا زخم است، در بیماری مانند زخم معده یا روده که باعث درد و رنج می شود، آنچه بد است وجود آن زخم است که در معده وجود دارد، درد که موجب بیداری می شود این برای انسان خوب است. زیرا بیدار کننده است و هشداری است برای اقدام در معالجه و عدم پیشروی بیشتر و این خوب و مفید است، مولوی چقدر شیرین اشاره کرده اند:

حسرت زاری که در بیماری است وقت بیماری همه بیداری است
پس بدان اصل را ای اصل جو هر که را درد است، او برده است بو
هر که را او بیدار تر، پردرد تر هر که او آگاهتر، رخ زردتر

پس هر کسی که صاحب درد است، از دیگران بیدارتر و آگاهتر است، بی دردی مساوی است با لختی بی حسی، بی شعوری، بی ادراکی، و احساس درد مساوی است با آگاهی و بیداری و شعور و ادراک. انسان اگر امرش دایر با شد و بی درد، یعنی جاهل است. (مطهری ره ۱۳۷۰).